VALTIONEUVOSTON KANSLIA
STATSRÅDETS KANSLI

Lausunto

22.9.2020

VN/21020/2020
VN/21020/2020-VNK-2

Tulevaisuusvaliokunnan kuuleminen 25.9.2020

Katsaus Agenda2030:n kansallisen toimeenpanon ajankohtaisiin kysymyksiin

Tausta

Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelma rakentuu kestävälle kehitykselle. Hallitusohjelman tavoitteena on osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, ekologisesti ja taloudellisesti kestävä yhteiskunta. Tämä antaa poikkeuksellisen hyvän lähtötilanteen Agenda2030 toimeenpanolle kuluvalla vaalikaudella.

Agenda2030 tähtää äärimmäisen köyhyyden poistamiseen sekä kestävään kehitykseen, jossa otetaan ympäristö, talous ja ihminen tasavertaisesti huomioon. Agenda2030 sovittiin YK:n jäsenmaiden kesken vuonna 2015. Agenda2030n tavoitteiden toimeenpano on kesken eikä niitä olla vielä globaalisti saavutettu. Vaikka edistystä on monessa suhteessa tapahtunut, on toimia huomattavasti nopeutettava ja laajennettava, jotta tavoitteet saavutetaan vuoteen 2030 mennessä. Koronaviruspandemia on hidastanut monien tavoitteiden saavuttamista globaalisti.

Valtioneuvoston kansliassa valmistellaan ja koordinoidaan hallituksen Agenda2030-toimeenpanotyötä, sekä vastataan toimeenpanotyön edistymisen seurannasta ja arvioinnista. Valtioneuvoston kansliassa toimii myös Suomen kestävän kehityksen toimikunnan pääsihteeristö.

1. YK:lle laadittu edistymisraportti (VNR) antaa kokonaiskuvan Suomen nykytilanteesta

Suomi laati kevään 2020 aikana kansallisen raportin Agenda2030:n toimeenpanon edistymisestä (Voluntary National Review, VNR). Raportti esiteltiin YK:lle heinäkuussa Agenda2030:n globaalin toimeenpanon edistymisen seurantakokouksen (HLPF) yhteydessä.

Raportti on kattava kuvaus Suomen kestävän kehityksen tilasta Agenda2030-tavoitteiden (SDG't) kautta tarkasteltuna, ja sisältää runsaasti tietoa tehdyistä toimenpiteistä. Kansallisen toimeenpanon edistymisen SDG-kohtainen arviointi toteutettiin raportissa siten, että kunkin SDG:n osalta esitettiin sekä hallituksen itsearvio että kansalaisyhteiskunnan toimijoiden laatima arvio. Raportin valmisteluvaiheessa toteutettiin kv. vertaisarviointi johon osallistuivat Sveitsi ja Mosambik.

Suomen raportti, ja etenkin kansalaisyhteiskunnan osallistaminen arviointiin, on saanut runsaasti kiitosta YK:lta ja muilta mailta. Ruotsi, Norja ja Tanska ovat laatimassa VNR-raportin YK:lle vuonna 2021, ja ovat ehdottaneet Suomelle konsultaatioita valmisteluun liittyen.

2. Selonteko Agenda2030n toimeenpanosta kertoo nykyhallituksen työstä

Valtioneuvoston selonteko Agenda2030:n toimeenpanosta annetaan eduskunnalle lokakuun alussa. Selonteko esittelee toimenpiteet, joilla hallitus edistää kunkin 17 kestävän kehityksen tavoitteen toteutumista Suomessa ja globaalisti. Selonteko kuvaa: 1) Suomen nykytilanteen Agenda2030:n toteuttamisessa; 2) hallituksen toimet kunkin 17 kestävän kehityksen tavoitteen osalta; 3) toimeenpanotyötä ohjaavat politiikkaperiaatteet yhdistettyinä hallituksen lupauksiin politiikan uudistamisesta; 4) kansallisen toimeenpanon organisoinnin; sekä 5) toimeenpanon seurannan ja arvioinnin mekanismit. Kunkin 17 tavoitteen osalta kuvataan sekä hallituksen kotimaan toimia että niitä toimia, joilla Suomi kantaa globaalia vastuuta.

Selonteko toimii hallituksen Agenda2030 toimeenpanosuunnitelmana, ja hallitus tulee raportoimaan toimeenpanon edistymisestä osana hallituksen vuosikertomusta.

3. Kansallinen Agenda2030 tiekartta katsoo vuoteen 2030

Agenda2030 tiekartan tarkoituksena on luoda vuoteen 2030 ulottuva näkymä suomalaisen yhteiskunnan muutostarpeista Agenda2030n tavoitteiden näkökulmasta, ja tuoda ylivaalikautista näkökulmaa Agenda2030:n toimeenpanoon.

Tiekartan työstäminen on aloitettu syksyn aikana toteutettavalla esiselvityksellä, jossa tunnistetaan Agenda2030n 169 alatavoitteesta ne alatavoitteet, joita Suomi ei ole nykytoimilla saavuttamassa vuoteen 2030 mennessä. Työ tehdään tukeutuen tilastokeskuksen ylläpitämään Agenda2030-indikaattorikokonaisuuteen sekä Suomen heinäkuussa 2020 YK:lle antamaan maaraporttiin. Esiselvityksessä arvioidaan myös sitä, miten nykyinen hallitusohjelma ja tiedossa olevat COVID-19 elvytys- ja palautumistoimet edesauttavat tai vaikeuttavat alatavoitteiden saavuttamista, sekä miten kestävyyspaneelin tunnistamat kuusi kestävyysmurroksen avainaluetta kytkeytyvät alatavoitteiden saavuttamiseen. (Avainalueet ovat: kansalaisten hyvinvointi ja toimintamahdollisuudet; kestävä ja oikeudenmukainen talous; kestävät ruokajärjestelmät ja terveelliset ruokatottumukset; kestävän energian saanti kaikille; kaupunkien ja kaupunkiseutujen kestävyys; ja globaalien luonnonjärjestelmien turvaaminen.)

Varsinainen tiekarttatyö on tarkoitus toteuttaa vuoden 2021 aikana. Toteutuksen pääfoorumina tulee olemaan Suomen kestävän kehityksen toimikunta.

4. Tulevaisuustyötä kytketään tiekartan valmisteluun

Valtioneuvoston seuraavan tulevaisuusselonteon valmistelu on käynnistynyt. Tulevaisuusselonteon tehtävänä on tunnistaa päätöksenteon kannalta tärkeitä, tulevaisuudessa erityistä huomiota vaativia asioita, ja se toimii keskustelunavauksena seuraaville vuosille. Tulevaisuusselonteko annetaan kahdessa osassa dialogisuuden ja osallistamisen edistämiseksi. Ensimmäisessä osassa luodaan kokonaiskuvaa tulevaisuuden toimintaympäristöstä Seuraavien sukupolvien Suomi-skenaariotyön kautta.

Tulevaisuusselonteon ensimmäisen osan skenaariotyötä tullaan hyödyntämään vuoden 2021 aikana Agenda2030 tiekartan valmistelutyössä.

5. Suomi vahvistaa puheenjohtajuuskaudellaan v. 2021 pohjoismaista Agenda2030 -työtä

Pohjoismaiden ministerineuvoston visio on, että Pohjolasta tulee maailman kestävin ja integroitunein alue vuoteen 2030 mennessä. Vision myötä ministerineuvosto vahvistaa toimiaan ilmastonmuutosta vastaan ja myös tukeaan esimerkiksi digitaaliselle integraatiolle sekä kansalaisten liikkuvuudelle.

Suomi jatkaa pohjoismaista ilmasto- ja energiayhteistyötä hiilineutraaliuden saavuttamiseksi ja vahvistaa yhteistä johtajuutta kansainvälisessä ilmastopolitiikassa Suomen PMN-puheenjohtajuuskauden aikana 2021.

Agenda 2030 toteuttaminen ja sen seuraaminen on pohjoismaiden ministerineuvostossa kestävän kehityksen asiantuntijatyöryhmän tehtävänä, joka toimii yhteistyökomitean (NSK) neuvoa-antavana elimenä. Suomen puheenjohtajuuskaudella Pohjoismaiden ministerineuvostossa käynnistetään työ visio 2030 toteuttamiseksi. Tätä työtä seurataan pohjoismaisten kehittämisindikaattoreiden avulla eri vaiheissa. Asiantuntijaryhmällä on tässä työssä keskeinen rooli ja Suomen puheenjohtajuuskaudella pyritään tiivistämään yhteistyötä sekä muiden sektoreiden että yhteistyökomitean kanssa. Alustavan suunnitelman mukaan Suomi tulee käsittelemään kestävän kehityksen asiantuntijaryhmän kokouksessa mm. seuraavia teemoja: alkuperäiskansat ja kestävä kehitys, poikkisektoraalinen yhteistyö Agenda 2030 ja kestävän kehityksen valtavirtaistamiseksi, kansalaisyhteiskunnan osallistaminen ja demokratia.

Suomi on vuoden 2021 loppuun saakka myös Euroopan kestävän kehityksen verkoston (ESDN) puheenjohtajamaa. ESDN:n kautta edistämme eurooppalaisten kestävän kehityksen toimijoiden verkostoitumista. ESDN:n vuosikonferenssi järjestetään lokakuussa 2020, vuosikonferenssin pääaiheena on EU:n komission Green Dealin toimeenpano.

6. Koko yhteiskunnan osallistaminen jatkuu vahvana

Hallitus jatkaa Suomen pitkää perinnettä osallistaa yhteiskuntaa laajasti kestävän kehityksen ja Agenda2030n toimeenpanoon. Yhteiskunnan osallisuuden turvaamisen ja kuulemisen foorumeita ovat Kestävän kehityksen toimikunta sekä Kehityspoliittinen toimikunta. Näitä toimikuntia kuullaan säännöllisesti kaikissa merkittävimmissä Agenda2030n toimeenpanon vaiheissa, joissa on tärkeä saada yhteiskunta laajasti mukaan.

Kestävän kehityksen toimikunnan yhteyteen on perustettu tällä vaalikaudella laajasti sidosryhmiä yhteen kokoava Ilmastopolitiikan pyöreä pöytä, jonka tehtävänä ja tarkoituksena on luoda yhteistä ymmärrystä ja näkymää siitä, miten Suomessa voidaan siirtyä hiilineutraaliin yhteiskuntaan oikeudenmukaisesti ja nykyistä nopeammalla aikataululla. Kestävän kehityksen toimikunnan työtä tukevat ja kirittävät Nuorten Agenda2030 -ryhmä sekä riippumaton tieteen tekijöistä koostuva Kestävyyspaneeli.

Kehityspoliittisesta toimikunnasta on tällä hallituskaudella annettu asetus, joka tekee toimikunnasta pysyvän, parlamentaarisesti ja yhteiskunnallisesti edustavan neuvoantavan elimen. Kestävään kehitykseen liittyvä globaali vastuu ja kehityspoliittisen vaikuttavuuden vahvistaminen kuuluvat sen päätehtäviin.

7. Kestävän kehityksen toimenpidesitoumuksilla kannustetaan kestävämpään toimintaan

Kestävän kehityksen toimenpidesitoumukset ovat vapaaehtoisia sitoumuksia, joita yritykset, kansalaisyhteiskunnan toimijat sekä julkisen sektorin toimijat voivat antaa oman toimintansa kestävyyden parantamiseksi. Toimenpidesitoumukset tähtäävät 5–10 vuoden aikana toteutettaviin konkreettisiin toimenpiteisiin, toimintatapojen muutoksiin ja innovatiivisiin kokeiluihin, jotka edistävät kansallisia kestävän kehityksen tavoitteita.

Valtioneuvoston kanslian ja kestävän kehityksen toimikunnan ylläpitämällä sitoumus2050-palvelussa on tehty lähes 2400 sitoumusta. Yksi vaikuttavuusnäkökulmasta lupaavin sitoumustyyppi on toimialakohtaiset ympäristöministeriön kanssa laaditut Green deal -sitoumukset, joita on laadittu mm. öljyjätteen keräämiseen, purkumateriaalin uudelleenkäyttöön sekä työmaiden hiilidioksidipäästöjen vähentämiseen liittyen.

8. Kestävän kehityksen budjetointia on tarkasteltava uuden selonteon valossa

Edellisen hallituskauden aikana kestävän kehityksen budjetointia kehitettiin selonteon kahden painopistealueen pohjalta, keskittyen ensin hiilineutraali ja resurssiviisas Suomi -painopisteeseen. Jatkossa kestävän kehityksen budjetoinnin kehittämistä on tarkasteltava valtioneuvoston uuden selonteon pohjalta. Ilmiölähtöisen budjetoinnin kehittämiselle on myös muita hallitusohjelmasta kumpuavia tarpeita, kuten sukupuolivaikutusten tarkastelu ja lapsivaikutusten tarkastelu. Uudessa talousarvion laadintamääräyksessä on huomioitu kestävän kehityksen näkökulma.

9. Kestävän kehityksen tilaa ja toimenpiteiden edistymistä seurataan systemaattisesti

Kestävän kehityksen tilan ja hallituksen toimenpiteiden edistymisen seuranta on tärkeää vaikuttavuuden todentamiseksi.

Tilastokeskus pitää yllä tietokantaa, joka sisältä Suomea koskevat tiedot kaikille maille yhteisten Agenda2030-indikaattoreiden osalta. Näitä tietoja hyödynnetään sekä kansallisessa työssä että Agenda2030:n globaalin toimeenpanon edistymisen seurannassa. Lisäksi kansallista kestävän kehityksen

tilaa seurataan kansallisten kestävän kehityksen indikaattoreiden avulla. Kansalliset kestävän kehityksen indikaattorit peilaavat Suomen tilannetta Kestävän kehityksen toimikunnan strategiassa “Suomi jonka haluamme 2050” asetettuihin tavoitteisiin. Indikaattoreista on sovittu ja niitä päivitetään kansallisessa kestävän kehityksen seurantaverkostossa, johon kuuluu laaja joukko toimijoita yhteiskunnan eri osa-alueilta.

Kansallista kestävän kehityksen tilaa tarkastellaan vuosittain myös kestävän kehityksen kansalaisraadin toimesta. Kansalaisraati on valtioneuvoston kanslian ja Kestävän kehityksen toimikunnan kokoama noin 500 suomalaisen paneeli, joka vuosittain arvioi Suomen nykytilaa ja viimeaikaista kehitystä indikaattoritiedon pohjalta.

Vuoden vaihteessa 2019-20 kokoontunut kansalaisraati totesi monien asioiden nykytilan ja viimeaikaisen kehityksen olevan Suomessa hyvä. Kansalaisraati oli tyytyväinen suomalaisten elämänlaatuun, hyvään koulutustasoon sekä alhaiseen sairastavuuteen. Raadin mielestä nuorten luottamus suomalaiseen yhteiskuntaan sekä kiinnostus yhteiskunnallisiin asioihin oli hyvällä tolalla. Huolissaan kansalaisraati oli Suomen kasvihuonekaasupäästöistä, joskin viimeaikaisen kehityksen perusteella oltiin kuitenkin toiveikkaita, että ne saadaan jatkossa yhä paremmin kuriin. Myös nuorten tulevaisuus mietitytti raatilaisia. Erityisesti huolestutti nuorten lukutaidon heikkeneminen viime vuosina. Raatilaisia huolettivat myös luonnon monimuotoisuuden nykytila, ympäristölle haitallisten tukien määrä, suomalaisten kulutuksen hiilijalanjälki sekä ravinnekuormitus Itämereen. Raatilaisten mielestä perustoimeentulotuen saajien sekä vastentahtoisesti osa-aikatyötä tekevien määrä on Suomessa edelleen suuri eikä nykyinen kehitys näytä lupaavalta. Myös sukupuolten välinen palkkaero on raatilaisten mukaan merkittävä, eikä tilanne näytä olevan parantumassa.

Kestävän kehityksen tilaa kuvaavien indikaattorikokonaisuuksien lisäksi hallitus seuraa hallitusohjelman tavoitteiden toteutumista hallitusohjelman seurantaindikaattoreilla. Kestävän kehityksen indikaattorit ja hallitusohjelman seurantaindikaattorit ovat kaksi toisiaan täydentävää kokonaisuutta, jossa kestävän kehityksen indikaattorit antavat yleiskuvaa asioiden tilasta Suomessa, ja hallitusohjelman seurantaindikaattorit hallituksen politiikkatoimien edistymisestä ja vaikuttavuudesta. Valtioneuvoston kansliassa on kehitetty myös uusi suomalaisten koettua hyvinvointia mittaava kansalaispulssi. STM:n taholla kehitetään hyvinvointitalouden tarkastelumallia sekä siihen liittyviä mittareita.

10. Koronaviruspandemia haastaa Agenda2030n toimeenpanoa, mutta luo samalla tilaisuuden taloudellisten ja yhteiskunnallisten uudistusten nopeuttamiselle

Koronaviruspandemia on hidastanut monien Agenda2030:n tavoitteiden saavuttamista globaalisti ja kansallisesti. Globaalisti tarkasteltuna eriarvoisuus on lisääntynyt, sukupuolten välinen tasa-arvo ja ruokaturva ovat heikentyneet ja lasten oppimistulokset kärsivät. Kielteisiä vaikutuksia nähdään myös maiden sisäiseen vakauteen ja turvallisuuteen, ihmisoikeuksien toteutumiseen sekä demokratiakehitykseen.

Suomessa koronaviruspandemian aiheuttama kriisi on luonut tarpeen täsmentää hallitusohjelman tavoitteita julkisen talouden pidemmän aikavälin vakauttamisesta. Kansallisesti on tehty merkittäviä elvytystoimia ja tärkeää on edelleen työllisyyden vahvistaminen. Toisaalta elvytyksellä niin kansallisesti kuin EU-tasollakin on mahdollista vahvistaa ja nopeuttaa kestävän kehityksen kannalta merkittäviä talouden ja yhteiskunnan uudistuksia.

Hallitus laatii Suomen kestävän kasvun ohjelman, jolla toteutetaan EU:n elpymis- ja palautumistuki-välineen rahoituksen tavoitteet jatkovalmistelussa. Suomen kestävän kasvun ohjelman tavoitteena on ohjata useamman vuoden aikana 0,9–1,2 miljardia euroa suoraan vihreän siirtymän tukemiseen. Hallituksen budjettiriihessä päättämät pitkäjänteiset teollisuus-, energia ja veropolitiikan ratkaisut vahvistavat Suomea turvallisena, ennakoitavana ja kilpailukykyisenä maana investoida sekä työllistää. Valtioneuvosto tulee

antamaan eduskunnalle syyskauden aikana selonteon Suomen kestävän kasvun ohjelman varojen suunnitellusta käytöstä.

Kestävän kehityksen tavoitteet sekä pitkäjänteinen, ylisukupolvinen ja ylivaalikautinen ajattelu ja toiminta ovat koronaviruspandemiasta huolimatta hallituksen työn lähtökohtana, ja muodostavat kestävän hyvinvoinnin perustan. Suomi kantaa globaalia vastuuta myös kriisiaikana, ja tukee pitkäjänteisesti monenkeskistä yhteistyötä, hauraita maita ja haavoittuvia ihmisryhmiä.

Liitteet -

Jakelu Tulevaisuusvaliokunta

Tiedoksi